

Oficiul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului

ROMÂNIA
ALEGERILE PREZIDENȚIALE ȘI PARLAMENTARE

26 noiembrie și 10 decembrie 2000

RAPORTUL FINAL

Varșovia
15 ianuarie 200

CUPRINS

I.	SUMAR	1
II.	INTRODUCERE ȘI MULȚUMIRI	2
III.	CONTEXTUL POLITIC	3
IV.	CADRUL LEGAL	4
	A. PREVEDERILE CONSTITUȚIONALE	4
	B. ADOPTAREA LEGILOR SI FOLOSIREA ORDONANȚELOR DE URGENȚĂ	4
	C. CARACTERISTICI ALE LEGILOR ELECTORALE	5
	1. Alegerea Senatului și a Camerei Deputaților	5
	2. Mandate suplimentare pentru minorități naționale	6
	3. Alegerea Președintelui	6
V.	ETAPA PREELECTORALĂ	7
	A. ADMINISTRAREA ALEGERILOR	7
	B. OBSERVATORII NAȚIONALI	8
	C. PARTICIPAREA MINORITĂȚILOR NAȚIONALE	9
	D. PARTICIPAREA FEMEILOR ÎN PROCESUL ELECTORAL	9
	1. Participarea femeilor în viața publică și în politică	10
	2. Statutul femeilor în cadrul partidelor politice	10
	E. MASS MEDIA	11
	1. Climatul mediatic	11
	2. Cadrul legal	11
	3. Reglementări privind mass media	12
	4. Reflectarea campaniei în mass media	13
	F. FINANȚAREA CAMPANIEI ELECTORALE	14
	G. CAMPANIA ELECTORALĂ	15
VI.	PREGĂTIREA ȘI ORGANIZAREA ALEGERILOR	16
	A. LISTELE DE ALEGĂTORI	16
	B. DISTRIBUIREA CĂRȚILOR DE ALEGĂTORI	16
	C. VOTAREA ÎN STRĂINĂTATE	17
	D. BULETINELE DE VOT	17
VII.	ZIUA ALEGERILOR	17
VIII.	REZULTATELE PRIMULUI TUR AL ALEGERILOR	18
IX.	AL DOILEA TUR AL ALEGERILOR PREZIDENȚIALE	19
X.	RECOMANDĂRI	21
	A. CADRUL LEGAL	21
	B. STRUCTURI ADMINISTRATIVE	21

C.	MECANISME CARE ASIGURĂ TRANSPARENȚA	21
D.	PARTICIPAREA FEMEILOR LA PROCESUL ELECTORAL	22
E.	MINORITĂȚI NAȚIONALE	22
F.	MASS MEDIA ȘI CAMPANIA ELECTORALĂ	22
G.	FINANȚAREA CAMPANIEI	22
H.	PREGĂTIREA ȘI ORGANIZAREA VOTĂRII.....	23
I.	FORMULA DE DISTRIBUIRE A MANDATELOR	23
ANEXA 1	24
ANEXA 2	25

ROMÂNIA
ALEGERILE PARLAMENTARE ȘI PREZIDENȚIALE
26 noiembrie și 10 decembrie 2000

RAPORTUL FINAL AL OSCE/ODIHR¹
15 ianuarie 2001

I. SUMAR

Alegerile parlamentare și prezidențiale din 26 noiembrie și 10 decembrie 2000 din România s-au desfășurat în conformitate cu angajamentele OSCE pentru alegeri democratice, așa cum sunt formulate în Documentul de la Copenhaga din 1990.

La fel ca și în 1996, participanții politici și alegătorii au acceptat rezultatul alegerilor atunci când a avut loc un transfer de putere. Scrutinul din anul 2000 a demonstrat o dată în plus că alegerile democratice sunt ferm înrădăcinate în România.

Caracteristici importante ale cadrului legal și administrativ promovează un proces electoral responsabil, transparent, liber, corect și egal, incluzând:

- Reprezentarea cuprinzătoare a partidelor politice în birourile electorale la toate nivelele;
- Participarea largă a partidelor politice, alianțelor electorale și candidaților independenți la alegeri;
- Informații detaliate puse la dispoziție de secțiile de votare, precum și la nivelul circumscripțiilor sau central privind centralizarea rezultatelor alegerilor; și
- Numărul considerabil de mijloace de comunicare în masă, electronice și tipărite, atât la nivel local cât și central, care asigură accesul alegătorilor la o sferă largă de informații și opinii, și disponibilitatea companiilor publice de radio și tv de a-și îndeplini obligațiile care le revin privind o reflectare echidistantă a campaniei desfășurate de participanții în alegeri.

România și-a câștigat un palmares pozitiv în ceea ce privește participarea minorităților naționale în procesul electoral, deși mai persistă unele preocupări în privința minorității romilor.

Femeile au înregistrat unele progrese în alegerile din 2000, deși sunt în continuare slab reprezentate în Parlament.

Evidențiind punctele forte ale cadrului electoral din România, rămân în continuare de rezolvat unele slăbiciuni legislative și deficiențe de structură:

¹ Acest Raport este, de asemenea, disponibil în limba română. Totuși, textul în limba engleză rămâne singurul document oficial.

- Absența unui organism electoral permanent constituie un impediment în calea organizării mai eficiente și consecvente a alegerilor;
- Sistemul de modificare a legii electorale prin intermediul ordonanțelor de urgență și deciziilor guvernului, ocolindu-se astfel procesul legislativ, precum și promulgarea legilor, ordonanțelor și deciziilor care nu pot fi aplicate în totalitatea lor riscă să erodeze statul de drept;
- Regulile referitoare la observarea alegerilor de către organizații naționale sunt extrem de restrictive și nu asigură o protecție împotriva abuzurilor sprijinitorilor politici; și
- Legile privind finanțarea și publicarea cheltuielilor de campanie sunt inadecvate și nu reușesc să asigure niveluri suficiente de transparență, răspundere și control.

II. INTRODUCERE ȘI MULȚUMIRI

La data de 1 noiembrie 2000, Biroul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului OSCE/ODIHR și-a stabilit o misiune de observare a alegerilor (EOM) în România, condusă de Linda Edgeworth (SUA), și care a inclus un staff central format din opt experți și trei observatori pe termen lung (LTO). În ciuda planurilor inițiale care prevedeau să fie stabilite birouri regionale în cinci localități, datorită numărului limitat de observatori pe termen lung, Misiunea de observare a alegerilor nu a avut această capacitate. În consecință, au fost stabilite birouri în București și Cluj, o regiune cu o importantă populație maghiară. În plus, stafful central a vizitat mai multe circumscripții pentru a obține o perspectivă regională.

Pentru prima dată, au fost integrate două noi componente în metodologia privind observarea alegerilor. Un accent deosebit a fost pus pe problemele legate de participarea minorităților naționale și a femeilor în procesul electoral.²

La data de 27 noiembrie, Misiunea de observare a alegerilor a făcut publică o declarație privind observațiile și concluziile preliminare. În plus, o echipă formată din doi membri ai Misiunii de observare a alegerilor a rămas la București pentru al doilea scrutin al alegerilor prezidențiale din 10 decembrie.

OSCE/ODIHR dorește să transmită mulțumirile sale ambasadelor Macedoniei, Slovaciei, Poloniei și Japoniei la București pentru că au trimis pe teren observatori pe termen scurt. OSCE/ODIHR este deosebit de recunoscătoare Ambasadei Franței și Institutului Național Democrat din SUA pentru sprijinul logistic acordat Misiunii de observare a alegerilor.

² Statele participante la OSCE se angajează “să încurajeze și să promoveze șanse egale pentru participarea deplină a femeilor în toate domeniile vieții politice și publice.” (Moscova, Documentul 40.8). ODIHR se angajează să integreze problematica sexelor în toate domeniile sale de activitate, îndeosebi prin intermediul Planului de acțiune privind sexele, adoptat în 2000, care prevede o serie de măsuri de îndeplinit de către fiecare Stat participant, de OSCE și misiunile sale în teren. Pentru problematica referitoare la minoritățile naționale, vezi “*Instrucțiuni pentru a sprijini participarea minorităților naționale în procesul electoral*,” OSCE/ODIHR, decembrie 2000.

OSCE/ODIHR își exprimă aprecierea față de Ministerul de Externe, Biroul Electoral Central, alte autorități centrale și locale din România pentru sprijinul și cooperarea lor de-a lungul misiunii de observare.

III. CONTEXTUL POLITIC

Alegerile prezidențiale și parlamentare din 2000 au reprezentat cel de-al patrulea scrutin din România de la răsturnarea regimului Ceaușescu în 1989, și cel de-al treilea de la adoptarea noii Constituții în 1991. Transferul pașnic și ordonat al puterii care a avut loc în 1996 prin alegerea unei majorități și a unui președinte din fosta opoziție a indicat deja că noțiunea de alegeri democratice s-a înrădăcinat ferm în România.

Alegerile din 2000 s-au desfășurat în contextul unor condiții economice deosebit de grele pentru o mare parte din populația României. Pe 8 noiembrie 2000, a fost publicat Raportul periodic al Comisiei Europene referitor la stadiul în care află România privind procesul de integrare în Uniunea Europeană, unde au fost evidențiate necesitatea reformelor economice structurale, slăbiciunile procesului legislativ și corupția³. Publicarea Raportului a avut ca efect canalizarea dezbaterilor publice pe importanța alegerilor în încercarea României de a se integra în structurile europene, precum și asupra necesității unei abordări frontale a problemele economice.

Aproximativ 20.000 de candidați și în jur de 80 de partide, alianțe electorale și candidați independenți au candidat în alegerile parlamentare din 2000. Printre partidele și alianțele principale care au candidat pentru mandatele parlamentare, putem enumera:

- Polul Social Democrat din România (PDSR), o alianță condusă de Partidul Democrației Sociale din România (PDSR) al fostului președinte Ion Iliescu;
- Convenția Democrată din România 2000 (CDR 2000), o coaliție de cinci partide condusă de Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat (PNTCD), aflat la conducerea guvernului care-și depune mandatul;
- Partidul Național Liberal (PNL), un fost membru al coaliției CDR. În august 2000, PNL s-a rupt de CDR dar a rămas în guvern. PNL a candidat separat de CDR și în alegerile locale din iunie 2000;
- Partidul România Mare (PRM). A câștigat mai puțin de 5% în alegerile din 1996. Un partid naționalist care a sprijinit guvernul PDSR în legislatura 1992 – 1996. În 1997, PDSR s-a disociat de PRM și de retorica inflamatorie a acestuia;
- Alianța pentru România (ApR). S-a rupt de PDSR în 1997 și părea să fie aripa reformatoare a acestuia;
- Partidul Democrat (PD) condus de Petre Roman, ministru al Afacerilor Externe în coaliția guvernamentală care-și depune mandatul;

³ "CE Raportul privind progresele României, 2000", Central European Review, Vol. Nr. 90, 13 noiembrie 2000

- Uniunea Democratică Maghiară din România (UDMR), membră a coaliției guvernamentale din guvernul care-și depune mandatul, intrată în guvern în urma unei înțelegeri post-electorale.

În cursa prezidențială au intrat 12 candidați, față de 16 în 1996. Candidații principali au fost fostul președinte Ion Iliescu (PDSR), primul ministru în exercițiu la acea dată Mugur

Isărescu (independent), senatorul Corneliu Vadim Tudor (PRM), fostul prim ministru Theodor Stolojan (PNL), senatorul Gyorgy Frunda (UDMR), ministrul de Externe Petre Roman (PD).

IV. CADRUL LEGAL

A. Prevederile constituționale

Cadrul legal pentru alegeri, inclusiv Constituția, legile privind formarea partidelor politice și organizarea alegerilor prezidențiale și parlamentare, precum și ordonanțele guvernamentale referitoare la alegeri, asigură o bază adecvată pentru alegeri democratice. Constituția adoptată în 1991 protejează drepturile individuale, inclusiv ale persoanelor aparținând minorităților naționale, garantând libertățile împotriva discriminării pe bază de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, afiliere politică, proprietate sau origine socială. De asemenea, tratatele internaționale privind drepturile omului ratificate de România formează o parte integrantă a sistemului juridic al țării.⁴

De asemenea, Constituția asigură baza pentru alegerea prin vot universal, egal, direct, secret și liber a Președintelui și Parlamentului, și le stabilește mandatul la patru ani. Deși un candidat la președinție poate fi desemnat de către un partid politic, “în timpul mandatului, Președintele României nu poate fi membru al unui partid, și nu poate îndeplini nici o altă funcție publică sau privată.”⁵

B. ADOPTAREA LEGILOR ȘI FOLOSIREA ORDONANTELOR DE URGENȚĂ

Constituția prevede o ierarhie a legilor: legi constituționale, legi organice și legi ordinare. Legile privind sistemul electoral, referendumul, organizarea și funcționarea partidelor politice sunt legi organice. Legile organice trebuie adoptate de majoritatea membrilor din fiecare Cameră a Parlamentului. Legile ordinare trebuie adoptate doar de majoritatea membrilor prezenți.

Constituția permite delegarea autorității de legiferare către guvern.⁶ Totuși, este legitimă întrebarea dacă modificarea legilor electorale prin intermediul mecanismului

⁴ Constituția României, 1991, Art. 20

⁵ Ibid. Art. 84

⁶ Ibid. Art. 114

ordonanțelor este constituțională, deoarece legile electorale sunt considerate legi organice care sunt în mod expres așezate deasupra sferei ordonanțelor.⁷ O atare întrebare este deosebit de relevantă deoarece ordonanțele recente au schimbat fundamental principiile care stăteau la baza sistemului electoral, inclusiv condițiile privind pragul electoral pentru a putea participa la alocarea mandatelor în cele două Camere ale Parlamentului.

Nu este stabilită nici o dată limită pentru adoptarea ordonanțelor, ceea ce influențează serios nu numai defășurarea procesului în sine, ci și deciziile și pregătirile participanților la alegeri. În plus, datorită faptului că majoritatea ordonanțelor nu au fost niciodată adoptate de Parlament, legea nu este publicată într-o versiune consolidată cu amendamentele ulterioare integrate în text. În consecință, este dificil de urmărit schimbările, ceea ce provoacă confuzie printre participanții politici și duce la implementarea lor uneori neuniformă și inconsecventă.

Deși au criticat aceste practici, parlamentarii par să fie în general de acord că, datorită încetinelii actului legislativ, ordonanțele au devenit o alternativă necesară. Cu toate că au loc consultări între guvern și partidele parlamentare, “acordurile politice” par să prevaleze în fața unei adevărate stricte la ordinea legală a procesului legislativ. O atare practică subminează separația dintre puterile legislative și executive, precum și domnia legii.

C. CARACTERISTICI ALE LEGILOR ELECTORALE

În iulie 1992, Parlamentul a adoptat două legi: una care reglementează alegerea celor două corpuri legiuitoare și cea de-a doua privind alegerea Președintelui. Deși o serie de amendamente au fost încorporate prin legislație și prin intermediul ordonanțelor de urgență, bazele sistemului electoral au rămas neschimbate.

1. *Alegerea Senatului și a Camerei Deputaților*

Parlamentul este format din două Camere, Senatul și Camera Deputaților. Ambele Camere sunt alese în mod identic, având aceleași atribuții.

România a încercat să descurajeze hiper-pluralismul manifestat în primii ani ai tranziției, când erau înregistrate peste 250 de partide politice. Conform legii adoptate în 1996, un partid politic trebuia să aibă semnătura a nu mai puțin de 10.000 de membri fondatori, din cel puțin 15 circumscripții în fiecare având cel puțin 300 de membri pentru a se putea înregistra.⁸ De asemenea, pragul electoral pentru a accede în Parlament a fost ridicat prin ordonanță de urgență de la 3% la 5% pentru partide politice, candidați independenți și asociații, iar o scară graduală a fost adoptată pentru formațiunile politice (coaliții și alianțe) cu un prag de 8% pentru grupări de doi membri, 9% pentru cele cu trei membri, și 10% pentru cele cu patru sau mai mulți membri.

⁷ Ibid. Art. 114 (1)

⁸ Legea 27/1996 privind partidele politice

Cu toate că numărul de partide și alianțe candidând în alegeri a fost mai mic decât în alegerile precedente, în majoritatea circumscripțiilor, buletinele de vot au cuprins 35 – 40 de concurenți, iar în alte circumscripții, aceste cifre au fost chiar depășite. De remarcat și faptul că, dacă pragul de 5% pentru partide se situează în limitele internaționale general acceptate, pragul de 10% pentru formațiuni politice este mult prea restrictiv.

2. Mandate suplimentare pentru minorități naționale

Un element cheie al legii române este protejarea intereselor minorităților naționale în forul legislativ. Conform Constituției, în Camera Deputaților sunt prevăzute locuri suplimentare pentru asociațiile reprezentând minorități naționale, care nu reușesc să treacă pragul fixat pentru distribuția normală a mandatelor.⁹ Aceste locuri sunt în plus față de numărul de locuri alocat fiecărei circumscripții în raport cu mărimea populației. În cazul acestor alegeri, numărul total al mandatelor repartizate Camerei Deputaților a crescut la 345, incluzând cele 18 locuri pentru minorități naționale, față de numai 15 în 1996.

Conform legii electorale, doar un reprezentant poate fi ales să reprezinte o minoritate națională, chiar dacă mai multe asociații reprezentând acea minoritate candidează în alegeri.¹⁰ La scurt timp de la declanșarea perioadei oficiale de campanie, a fost adoptată o altă ordonanță de urgență care a mărit șansele de a obține locuri prin distribuția normală a mandatelor pentru că a permis diferitelor asociații reprezentând aceeași minoritate națională să înregistreze o listă comună de candidați în una sau în toate circumscripțiile. Cu toate acestea, adoptarea ordonanței a venit prea târziu pentru majoritatea asociațiilor, astfel ca ele să-și planifice sau să profite de prevederile ei.

De remarcat este faptul că reprezentanții minorităților în Camera Deputaților joacă un rol important în politica post-electorală. În calitatea lor de independenți, fără o afiliere politică declarată, votul lor poate fi decisiv mai ales atunci când partidul care a obținut cele mai multe mandate are nevoie doar de câteva voturi pentru a-și asigura majoritatea în Cameră.

3. Alegerea Președintelui

În general, Legea privind alegerea Președintelui stipulează numai acele prevederi care se referă la alegerile prezidențiale. Majoritatea voturilor necesare pentru a câștiga din primul tur se bazează pe numărul total al alegătorilor, și nu pe numărul de votanți din primul tur. Conform acestui criteriu, este aproape sigur că întotdeauna va fi necesar și un al doilea tur de scrutin, așa cum a fost cazul și în 1996 și în 2000. În al doilea tur de scrutin, candidatul care obține cel mai mare număr de voturi este declarat învingător.

⁹ Constituția României, 1991, Art. 59 (2)

¹⁰ Legea 68/1992 privind alegerea Camerei Deputaților și a Senatului, Art. 59 (de aici încolo denumită Legea alegerilor parlamentare).

Candidații la președinție pot fi propuși de către partidele politice sau alte formațiuni (coaliții sau alianțe) sau pot candida ca independenți. Mai multe partide sau formațiuni pot desemna un candidat comun, fie împreună sau separat. Totuși, un singur partid sau formațiune nu poate desemna mai mulți candidați.

Chiar și dacă un candidat se înscrie în cursă ca independent sau este desemnat de un partid sau formațiune, el/ea trebuie să prezinte o cerere însoțită de o listă de semnături a 300.000 de alegători. Acest important amendament a intrat în vigoare prin adoptarea unei Ordonanțe de urgență care a schimbat prevederea anterioară prin care erau necesare doar 100.000 de semnături.¹¹ În plus, ordonanța includea și prevederea că un alegător nu poate semna decât pentru un candidat.

V. ETAPA PRE-ELECTORALĂ

A. Administrarea alegerilor

Ca și în cazul alegerilor generale din 1996, absența unui organism administrativ electoral permanent rămâne în continuare un impediment. Birourile electorale sunt înființate doar pentru perioada oficială a campaniei electorale, care începe atunci când data alegerilor este anunțată. Printr-o ordonanță de urgență, perioada campaniei pentru alegerile din 2000 a fost scurtată de la 60 la 45 de zile. O dată anunțată ziua alegerilor, Biroul Electoral Central (BEC) trebuie să fie numit în decurs de cinci zile.¹² Cu toate că a fost inițiat un proiect legislativ de înființare a unui organism permanent, până acum nu s-a întreprins nimic în acest sens.

Reprezentanții partidelor, formațiunilor și coalitiilor politice au dreptul să fie membri ai birourilor electorale la toate nivelele. În cadrul Biroului Electoral Central, pot fi reprezentate până la 16 partide sau formațiuni politice, în funcție de numărul de circumscripții în care au liste de candidați. Nici un partid sau formațiune nu poate avea mai mult de cinci reprezentanți. Prevederi similare există pentru reprezentarea politică la nivelul circumscripției, deși numărul total al acestora este limitat la opt. Reprezentanții partidelor au, de asemenea, acces în birourile secțiilor de votare, care sunt limitate la șapte membri.

Staff-ul tehnic de la Ministerul Funcției Publice și de la Institutul Național de Statistică sprijină din punct de vedere administrativ BEC. Disfuncționalitățile și provocările izvorâte din lipsa de permanență, combinate cu perioada extrem de scurtă acordată pregătirii alegerilor, au fost evidente în alegerile din 2000. Îndeosebi, nu a existat un birou electoral care să furnizeze candidaților și activiștilor politici formulare standardizate de înregistrare, formulare tipărite, instrucțiuni privind listele de susținători sau alte materiale informative.

¹¹ Ordonanța de urgență 129/2000, amendamentul la Art. 9 (2)(c) din 30 iunie 2000 și publicat în Monitorul Oficial, partea I, nr. 311, 5 iulie 2000

¹² Legea alegerilor parlamentare, Art. 24 (2)

În ciuda profesionalismului membrilor BEC, capacitatea lor de a răspunde integral tuturor cerințelor legale a fost limitată. De exemplu, BEC a optat pentru interpretarea prevederilor legale referitoare la responsabilitatea privind verificarea semnăturilor din listele de suporteri într-un mod foarte îngust, ca pe o îndatorire administrativă de a se asigura că există toate documentele, completate și depuse la timp. BEC a făcut recurs la lege, care nu se referă în mod explicit la verificarea autenticității semnăturilor din listele cu susținători.¹³ Din punct de vedere tehnic, această interpretare poate avea suport legal. Cu toate acestea, impunerea cerințelor referitoare la semnături fără a exista un demers de examinare oficială a acestora, chiar dacă ar presupune o verificare aleatorie, este împotriva spiritului legii.

B. Observatorii naționali

Printr-o ordonanță de urgență, s-au asigurat oportunități de participare a observatorilor naționali. Totuși, condițiile prevăzute în ordonanță au fost criticate de organizațiile naționale, OSCE/ODIHR și alte organizații internaționale ca fiind prea restrictive. BEC poate acredita drept observatori naționali persoane care sunt în mod expres împuternicite în acest sens de o organizație non-guvernamentală al cărei singur scop este de a apăra drepturile omului.¹⁴ De asemenea, ONG-ul trebuie să aibă personalitate juridică la data la care începe campania electorală. BEC poate acredita la o secție de votare doar un observator intern, indiferent de numărul de ONG-uri care solicită să trimită observatori. Dacă mai multe persoane solicită să fie la aceeași secție de votare, acreditarea se decide prin tragere la sorți. În mod evident, această abordare restrictivă reduce eficiența observatorilor naționali, mai ales atunci când ei nu au libertatea să observe la întâmplare secții de votare.

Semnificativ este faptul că au fost acreditate unele grupuri de observare a alegerilor ai căror “observatori” erau de fapt reprezentanți ai unor organisme politice sau guvernamentale. Conform legii, persoanele desemnate a fi observatori interni nu pot fi membri ai unui partid sau ai unei formațiuni politice.¹⁵ Totuși, Misiunea de observare a alegerilor a confirmat faptul că o organizație cu un număr mare de observatori înregistrați funcționa pe lângă un partid politic participant la alegeri, iar unul dintre membrii săi fondatori deține un loc de frunte în partid.

De asemenea, nu este specificat clar dreptul observatorilor de a fi prezenți la numărarea voturilor și la nivelul circumscripției atunci când sunt centralizate listele. În lege se menționează doar observarea “votării”.

¹³ Legea privind alegerea Președintelui, Legea 69/1992, Secțiunea 1, Art. 5, și Legea privind alegerea Camerei Deputaților și Senatului, Legea 68/1992, Art. 25, (de aici înainte denumită Legea alegerii Președintelui)

¹⁴ Legea alegerilor parlamentare, Art. 93

¹⁵ Ibid. Art. 93 (2)

C. PARTICIPAREA MINORITĂȚILOR NAȚIONALE

România și-a demonstrat angajamentul de a asigura protecția dreptului minorităților naționale și participarea acestora la viața publică.

Deși minoritățile naționale sunt reprezentate de către propriile asociații, ele nu votează în exclusivitate doar pentru etnia din care fac parte. În general, atitudinea în rândul comunităților minoritare față de alegeri a fost destul de calmă, rezervată și încrezătoare.

Reprezentanții unor grupuri minoritare mai mici din România, cum ar fi germanii, bulgarii, lipovenii nu și-au exprimat nici o îngrijorare majoră față de procesul electoral, inclusiv legea electorală, față de reprezentarea minorităților în parlament, sau participarea minorităților la acest proces. În realitate, ele par să aprecieze în mod deosebit prevederile privind asociațiile minorităților și consideră că preocupările și problemele lor sunt adecvat și eficient abordate în actualul sistem.

Pentru minoritatea maghiară, partidul conducător este UDMR. Reprezentarea sa în Parlament echivalează în mare cu procentajul maghiarilor din totalul populației. UDMR este înregistrat ca partid politic și nu ca asociație reprezentând minoritățile naționale și are reprezentanți atât în Camera Deputaților cât și în Senat. În fostul guvern, UDMR a devenit, după alegeri, un partener al coaliției majoritare.

În alegerile din acest an, două asociații ale rromilor, cea mai mare fiind Partida Rromilor (PR), au prezentat liste pentru Camera Deputaților.

Minoritatea maghiară și-a exprimat unele preocupări privind reprezentarea minorităților și participarea lor la apropiatele alegeri. În Timișoara, UDMR a reclamat faptul că au fost situații când afișele lor au fost rupte. În Transilvania, Misiunea de observare a alegerilor a observat unele tensiuni remanente între etnia maghiară și populația majoritară românească. Sondaje recente indică faptul că, dacă etnicii maghiari consideră în general că nu s-a mers destul de departe privind protecția și prevederile referitoare la minorități, populația română consideră că s-a mers deja prea departe. Chiar dacă tensiunile interetnice deschise, caracteristice primelor campanii electorale, au fost în mare parte dezamorsate, trebuie menținut spiritul dialogului și cooperării interetnice.

Spre deosebire de alegerile anterioare, campania dinaintea primului tur de scrutin a fost caracterizată de o absență totală a tensiunilor interetnice și campaniilor împotriva minorităților. Grupurile minorităților au subliniat, de asemenea, accesul deschis la mass media centrală și cea a minorităților, dar au remarcat și costurile aproape prohibitive pentru publicitate în ziarele centrale.

D. PARTICIPAREA FEMEILOR LA PROCESUL ELECTORAL¹⁶

¹⁶ Idem. Articolele 4 și 16 garantează egalitatea în fața legii și nediscriminarea pe bază de sex. România a semnat *Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor* (CEDAW), și a acceptat *Platforma de acțiune Beijing*, 1995, care trasează obiectivul

1. Participarea femeilor la viața publică și în politică

În general, femeile sunt slab reprezentate în viața politică a țării. În parlamentul care tocmai își termină mandatul, 7% dintre deputați și 1,5% dintre senatori erau femei, un nivel de reprezentare care se află sub media europeană și OSCE. În administrația locală, 3% dintre primari și 6% dintre consilierii locali și județeni sunt femei. În ultimul deceniu, două femei au deținut funcția de ministru pentru o scurtă perioadă de timp. Nu sunt multe femei care să se bucure de notorietate sau recunoștere în politică. Experiența din lumea întreagă a arătat că, fără mai multe femei în parlament, există șanse reduse ca legile și cheltuielile bugetare să reflecte problemele prioritare pentru femei.¹⁷

În schimb, femeile sunt bine reprezentate în magistratură, din cadrul căreia sunt desemnați membri ai Biroului Electoral Central și ai birourilor electorale de circumscripție. Peste 60% dintre magistrații din Biroul Electoral Central și birourile de circumscripție sunt femei. De asemenea, în peste 200 de secții de votare vizitate de observatorii Misiunii noastre în ziua alegerilor, mai mult de 50% aveau președinți femei, iar componența birourilor era uniform repartizată între femei și bărbați. Cu toate acestea, doar 19% dintre reprezentanții partidelor în birourile electorale erau femei.

2. Statutul femeilor în cadrul partidelor politice

Majoritatea partidelor politice au o organizație a femeilor, care poate fi un teren util de pregătire pentru femei, unde acestea pot dezvolta deprinderi și tehnici politice. Cu toate acestea, organizațiile femeilor au tendința să susțină un sistem în care femeile rămân în afara activităților centrale, decizionale din partid. Puțini dintre politicienii cu care a discutat Misiunea de observare a alegerilor au spus că partidul lor încearcă să încurajeze sau să promoveze femeile în partid, și nici un partid nu a elaborat politici speciale în acest sens. Numeroase femei implicate în politică sau membre ale ONG-urilor au subliniat necesitatea pregătirii tinerelor femei care desfășoară deja activități politice sau aspiră să intre în politică.

Deoarece alegerile în România se desfășoară pe baza unui sistem de liste închise de partid, fiecare partid deține un rol cheie în stabilirea numărului de femei candidate și a locului acestora pe liste. Legea privind partidele politice păstrează tăcerea asupra felului în care partidele își nominalizează candidații proprii și nu cuprinde nici un fel de condiționări privind democrația internă de partid, astfel că fiecare partid este liber să-și desemneze candidații așa cum consideră de cuviință. În general, structura de conducere a fiecărui partid ia deciziile privind selecția candidaților, pe baza recomandărilor venite de la filialele locale.

creșterii capacității femeilor de a participa la luarea deciziilor și la actul de conducere. Alte angajamente referitoare la egalitatea sexelor privesc procesul integrării României în Uniunea Europeană.

¹⁷ *Femeile în Parlament: dincolo de numere*, Manualul internațional IDEA, 1998

O analiză a listelor de candidați alcătuite de șapte dintre partidele sau alianțele principale a arătat un număr scăzut de femei candidate. Femeile ocupau între 6% și 15% din locurile pe liste, și mai mult, multe dintre femeile candidate ocupau locuri inferioare pe liste. În consecință, multe nu se aflau în poziții eligibile. Cu toate acestea, în recente alegeri, femeile au realizat progrese importante atât în Senat cât și în Camera Deputaților (vezi Anexa II pentru diagramă).

Structurile centrale și locale ale partidelor sunt formate în majoritate din bărbați. Doar un singur partid (UDMR) a încercat să introducă proceduri transparente și democratice pentru desemnarea candidaților, prin organizarea de alegeri interne. Evidența arată că atunci când procedurile sunt mai transparente și democratice, femeile au șanse sporite de a fi selecționate.¹⁸

Puține partide au reflectat problemele femeilor în platformele lor electorale sau s-au adresat special electoratului feminin. PDSR și PD au făcut unele încercări să se adreseze femeilor, iar câteva dintre celelalte partide s-au referit ocazional la preocupările economice și sociale ale femeilor în secțiunea socială a platformei, fără a le evidenția pentru electoratul feminin.

E. MASS MEDIA

1. *Climatul mass media*

Scena mass media din România se caracterizează prin pluralism și absența totală a intervenției directe a statului. Posturile de radio și tv private și publice, centrale și locale, precum și un număr mare de publicații private oferă o gamă largă de opinii și perspective politice, ajutând populația să fie bine informată în momentul votării.

În ciuda existenței unei prese libere și pluraliste, există unele preocupări legate de anumite prevederi legale, de viabilitatea financiară a unor media și de lipsa unei protecții legale a ziariștilor, ceea ce, în ultimă instanță, poate promova auto-cenzura.

Femeile ocupă mai puțin de 20% din posturile de conducere din mass media tipărită și electronică, atât la nivel național cât și local. Prezența femeilor este îndeosebi scăzută în pozițiile cheie din presa centrală și agențiile de presă. Media reflectă rar problemele importante ale femeilor, iar femeile politiciene și candidate apar rar la tv, ceea ce înseamnă că aceste probleme nu au expunerea necesară. Mass media au un rol important de jucat în ridicarea conștiinței necesare pentru a aduce problema egalității de șanse în dezbateră națională.

2. *Cadrul legal*

În plus față de garanțiile privind libertatea de gândire, de opinie, și de expresie, întărite de interzicerea cenzurii și de libertatea presei, Constituția prevede că “nici o publicație nu

¹⁸ Analiza se referă la lucrarea anterior citată.

poate fi suprimată”.¹⁹ Constituția mai prevede și că posturile radio și tv publice sunt autonome și “trebuie să garanteze grupurilor sociale și politice importante exercitarea dreptului la antenă.”²⁰

Cu toate aceste prevederi largi, există alte prevederi care impun constrângeri – în cazul în care sunt aplicate restrictiv – și care pot avea un impact negativ asupra exercitării acestor libertăți. Cu deosebire, cele care includ interdicții împotriva “defăimării țării și națiunii” ca și expresii care prejudiciază demnitatea, onoarea, intimitatea unei persoane sau atentează la propria imagine.²¹

3. *Reglementări privind mass media*

În timp ce media tipărite nu sunt reglementate, media electronice sunt reglementate de o serie de legi, dintre care cea mai importantă este Legea audio-vizualului (Legea 48/1992). Conform acestei legi, media electronice primesc licența și sunt monitorizate de Consiliul Național al Audio-Vizualului (CNA), un organism autonom format din 11 membri, care sunt numiți pe o perioadă de patru ani de către Parlament, Guvern și Președinție. CNA emite licențe de transmisie, asigură ca media să urmeze prevederile legale și condițiile prevăzute în licență și sancționează posibilele nereguli. Televiziunea Română și Radiodifuziunea Română, care s-au transformat în 1994 în “servicii publice autonome independente din punct de vedere editorial”, sunt subordonate unor consilii de administrație ai căror membri sunt aleși prin votul majoritar al ambelor Camere ale Parlamentului. Există 13 membri în consiliu: opt propuși de Parlament; câte unul de Președinție și Guvern; doi de stafful redacțional; și unul de grupul parlamentar al minorităților naționale. Maniera de selecție a membrilor consiliului, propusă de Parlament, asigură efectiv reprezentarea principalelor forțe politice în consiliu și îndepărtează posibilitatea ca un singur partid să-l influențeze decisiv.

Se poate ca legi și reglementări mult prea restrictive să fi contribuit la o campanie pre-electorală cu doar câteva dezbateri, puține programe politice și publicitate de campanie limitată, mai ales în media electronice. Un exemplu în acest sens este Decizia 240 a CNA, în care sunt detaliate reglementările privind posturile de radio și tv²²:

- Candidații în alegeri au trebuit să solicite timp de antenă în decurs de 48 de ore de la convocarea alegerilor;
- Posturile radio sau tv particulare au trebuit să anunțe CNA “înainte de începutul campaniei electorale” dacă intenționau să aibă programe electorale speciale. Acest termen limită a avut drept rezultat faptul că cel puțin două posturi au depus solicitarea prea târziu și astfel au fost împiedicate să realizeze programe electorale speciale;

¹⁹ Constituția României, 1991, Art. 30 (1-4)

²⁰ Ibid. Art. 31 (4-5)

²¹ Ibid, Art. 30 (6-7)

²² Decizia 240 a CAN, 9 octombrie 2000, Art. 6 (3)

- Posturile radio-tv nu au avut voie să transmită mai mult de trei programe pe zi, după orele 17:00, fără să depășească 30 de minute. Timpul total însumat al tuturor mesajelor electorale nu trebuia să depășească 120 de minute pe zi;
- Candidații și susținătorii lor nu trebuiau să folosească un limbaj ofensator la adresa adversarilor lor, să se refere la „temperamentul, caracterul, viața particulară a altui candidat” sau la “opțiunile profesionale, religioase sau intelectuale ale acestuia”, iar folosirea unor materiale care încălcau dreptul la imagine a unei persoane a fost interzisă.

Deși Decizia 240 reitera în mare măsură prevederile constituționale și legale din alte documente, ea a încurajat auto-cenzura. În cel puțin un caz, pe baza acestei Decizii, *ProTV* a refuzat să transmită un mesaj electoral al lui Petre Roman, Partidul Democrat, datorită unei declarații din anunțul publicitar, care spunea că “Nu trebuie să li se încredințeze lui Iliescu și PDSR conducerea țării.” Spotul publicitar a fost în cele din urmă transmis de un alt post particular, *Tele 7abc*. Un alt factor care a contribuit la auto-cenzură ar putea fi numărul mare de procese pentru insultă și calomnie (infrațiuni conform legii românești) declanșate împotriva mass media și a ziariștilor, cu atât mai mult cu cât ziariștii sunt adesea considerați răpunzători fără a se bucura de protecție din partea patronilor.

4. *Reflectarea în mass media a campaniei*²³

Majoritatea mass media a reflectat frecvent activitățile partidelor și problemele politice majore. Cu deosebire presa a arătat un interes vădit campaniei și a acordat spații largi activității partidelor și candidaților la președinție. Totuși, reflectarea campaniei a fost superficială și a acordat o atenție scăzută problemelor sociale și economice.

Cele mai multe ziare au manifestat o efi dentă politică editorială, care venea în sprijinul unor partide sau candidați. Datorită absenței unor reglementări privind presa, multe ziare s-au angajat în jurnalism plătit și au publicat articole plătite de partide, care nu aveau nici un semn distinctiv față de știri sau editoriale. Astfel de articole au fost adesea scrise de staff-ul redacțional, ceea ce a creat și mai mult impresia că publicitatea de campanie nu era decât o relatare jurnalistică. De asemenea, Misiunea de observare a alegerilor a remarcat că mai multe ziare au încălcat perioada de tăcere de 48 de ore înaintea alegerilor, unele indirect, cerându-le cititorilor să sprijine anumite partide sau candidați, iar altele folosind slogane de partid drept titluri.

Pe de altă parte, media electronice a urmat o abordare mult mai echilibrată, în parte datorită instrucțiunilor stricte adoptate și aplicate de CNA. Televiziunea Română și Radio România și-au îndeplinit în general obligațiile ce le revin ca posturi publice, asigurând timpi de antenă participanților la campanie și acordându-le un tratament corect și

²³ Misiunea de observare a alegerilor OSCE/ODIHR a urmărit atent reflectarea campaniei în media, precum și problematica presei, și pentru o analiză cantitativă s-a bazat pe date furnizate de Institutul European pentru Media (EIM), o organizație neguvernamentală, non-profit cu sediul la Dusseldorf și Paris.

echilibrat. Cei care tocmai își terminau mandatul nu s-au bucurat de avantaje nemeritate. Primul ministru și candidatul la președinție Mugur Isărescu, de exemplu, au primit doar cu câteva minute mai mult timp de antenă la emisiunea de știri a Televiziunii Române decât candidatul la președinție Ion Iliescu. La fel de important este și faptul că mass media publice au și criticat sau au menționat într-un context negativ activitatea partidelor la guvernare sau pe candidații acestora. Dintre partidele politice, PDSR a primit cea mai multă atenție, urmat de PNL. Din nou, prezentarea a fost făcută într-un context neutru. Principalele posturi tv private, *Pro TV* și *Antena 1*, au reflectat activitatea tuturor partidelor importante. Totuși, *Antena 1* a prezentat CDR 2000 și pe Isărescu într-un context negativ, iar anumite știri asociate cu guvernul care și-a depus mandatul nu au fost menționate de acest post. De remarcat este și faptul că președintele Partidului Umanist Român (PUR), unul dintre partenerii mai mici ai coaliției din PDSR, este proprietarul *Antenei 1*.

F. FINANȚAREA CAMPANIEI

Legile electorale sunt evazive cu privire la finanțarea și cheltuielile legate de campanie, și efectiv inexistente cu privire la justificarea și controlul acestora. Finanțarea generală a partidelor politice pentru activitățile dintr-un an sunt reglementate de Legea partidelor politice din 1996.

Sunt prevăzute anumite restricții, inclusiv în ceea ce privește donațiile din partea unor persoane fizice și juridice, interdicții împotriva contribuțiilor din partea unor instituții publice, regii autonome, societăți comerciale și bănci în care statul deține un capital majoritar, din partea unor state sau organizații străine.²⁴ Există o excepție referitoare la bunurile materiale necesare activității de partid, primite de la o organizație politică internațională la care partidul respectiv este afiliat. Singura prevedere din legea partidelor politice cu referire directă la finanțarea campaniei electorale este că plafonul donațiilor către partidele politice se dublează în anii electorali.²⁵

Cu toate că prevederile din Legea partidelor politice sunt formulate similar cu cele despre finanțarea campaniei din legea alegerilor parlamentare, există totuși și diferențe. De exemplu, în cea de-a doua lege, interdicția asupra contribuțiilor pentru campanie din partea băncilor de stat este extinsă asupra tuturor societăților în care statul deține capitalul majoritar. Deși Legea partidelor politice fixează limite anuale asupra contribuțiilor din diverse surse pentru activități generale de partid, nu există limitări asupra cheltuielilor pentru campanie în legea electorală.

Conform legii electorale, Parlamentul poate adopta o lege specială, care să prevadă subvenții de stat pentru partide, în scopul de a fi cheltuite în campanie.²⁶ O atare lege este chemată să definească “categoriile de activități” care pot fi plătite din subvenții. În cazul în care sunt asigurate astfel de subvenții, legea prevede ca fondurile să fie înapoiate

²⁴ Legea partidelor politice, Art. 35 și 36 (1) și (2)

²⁵ Ibid. Art. 35 (2)

²⁶ Legea alegerilor parlamentare, Art. 45 (1)

statului în două luni dacă partidul nu reușește să primească cel puțin 5% din voturi în respectivele alegeri. Pentru alegerile din 2000 nu a fost, totuși, adoptată o astfel de lege.

O altă absență notabilă din lege sunt instrucțiunile referitoare la publicarea contribuțiilor și cheltuielilor legate de campanie. Lipsa unei justificări complete și la timp a surselor de finanțare a unui partid și a cheltuielilor din campanie nu dă posibilitate alegătorilor să înțeleagă potențialele influențe asupra politicilor, platformelor și deciziilor unui partid și candidaților acestuia.

Legile nici nu atribuie unei autorități specializate răspunderea de a controla acest aspect crucial al procesului electoral. Singura mențiune se referă la capacitatea Curții de Conturi de a examina felul în care un partid respectă regulile privind sursele și restricțiile de finanțare.²⁷ Legea păstrează tăcerea, totuși, cu privire la circumstanțele în care aceste verificări sunt autorizate, la frecvența cu care trebuie realizate, în condițiile în care toate partidele sunt supuse, în mod egal, verificărilor. Fără asemenea garanții, verificările ar putea fi efectuate în mod arbitrar și punitiv.

G. CAMPANIA ELECTORALĂ

Campania pentru alegerile parlamentare și prezidențiale din 2000 s-a desfășurat în surdină în majoritatea perioadei de 45 de zile și nu a reușit să genereze un mare interes din partea populației. Doar în ultimele 10 zile dinaintea primei zile a alegerilor campania a devenit mai agresivă, partidele și liderii lor aruncându-și acuzații și angajându-se în atacuri la persoană. Pe lângă aceasta, problemele politice concrete au jucat doar un rol minor și campania s-a axat mai ales pe cursa pentru președinție, mai degrabă decât pe cea parlamentară.

Deși campania în general a rămas în limite acceptabile, Misiunea de observare a alegerilor a remarcat cu îngrijorare un incident violent la Craiova, pe data de 23 noiembrie. În acest incident, un lider local al organizației de tineret a Partidului Democrat a fost serios rănit în cursul unei dispute cu susținători PRM. Într-un alt incident, membrii PRM conduși de un senator l-au maltratată pe poetul Mircea Dinescu pentru că-l critica pe liderul PRM Vadim Tudor în timpul unui talk show la un post local de televiziune din Piatra Neamț, pe data de 8 noiembrie.

Trei zile înainte de alegeri, Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității (CNSAS) a publicat dosarele cu investigațiile privind listele de candidați ale partidelor. 17 politicieni români, inclusiv figuri proeminente, cum ar fi președintele PNL și al Senatului Mircea Ionescu Quintus, au fost menționați că au avut legături strânse cu Securitatea lui Ceaușescu. Publicarea raportului a venit prea târziu și nu doar populația nu a avut timp să digere cum trebuie aceste informații într-un interval atât de scurt până la

²⁷ Legea partidelor politice, Legea 27, din 26 aprilie 1996, Art. 44

alegeri, dar și candidații înșiși nu au avut timp suficient, conform cu regulile de procedură ale Consiliului, să atace dosarele publicate de Consiliu.²⁸

VI. PREGĂTIREA ȘI ORGANIZAREA ALEGERILOR

A. Listele de alegători

Alcătuirea listelor de alegători a fost subiect de controversă la fiecare dintre alegeri. Transferul responsabilității către Ministerul de Interne și extinderea rețelei de computere între colectivitățile centrale, județene și locale par să fi îmbunătățit ritmul cu care se fac actualizările. Cu toate acestea, prevederile legale care-i permit unui alegător să fie adăugat pe o listă suplimentară la orice secție de votare, chiar dacă nu este în evidența acelei circumscripții, continuă să facă vulnerabil procesul de evidență a alegătorilor.

Aceleași probleme pot fi ridicate pentru cetățenii care locuiesc în străinătate, ale căror voturi sunt numărate în circumscripția București, la fel ca și votarea în stațiile de gară sau în unități militare indiferent de unde este alegătorul.

Evidența alegătorilor reprezintă un sistem pasiv prin care toți cetățenii care au împlinit vârsta legală pentru a vota sunt introduși pe listă, pe baza evidenței populației, care se află la oficiile de stare civilă la nivel local, județean și central. În ciuda acestui acces larg la registrele de alegători, multe mii de cetățeni, mai ales printre minoritatea rromilor, nu pot fi în stare să voteze pentru că nu au certificate de naștere, nu au o adresă stabilă și nu au solicitat buletine de identitate.²⁹

B. DISTRIBUIREA CĂRȚILOR DE ALEGĂTORI

Pentru aceste alegeri, cu mai mult succes a fost realizată și distribuția cărților de alegător, de când au fost introduse în 1995. S-a considerat necesară introducerea cărților de alegător de când buletinele de identitate din carton, care puteau fi șampilate când un cetățean vota, au început să fie înlocuite cu buletine de identitate plastificate, care nu puteau fi șampilate. De aceea, merită să fie remarcat planul de distribuție a unui număr de 2,2 milioane de cărți de alegător cetățenilor care au primit deja noi documente de identitate. O dată aleasă această soluție, este important ca sistemul să fie sustenabil în timp. Noua strategie pusă în practică de Ministerul de Interne care va permite ca aceste cărți de alegător să fie produse simultan cu eliberarea unui buletin de identitate, fie nou, fie reînnoit, ar trebui să fie soluția finală la problemele întâmpinate în trecut.

²⁸ Conform cu regulile de procedură ale Consiliului, subiecții unui raport al Consiliului au la dispoziție 15 zile să răspundă constatărilor Consiliului

²⁹ După cum afirmă Romani CRISS, un ONG care se ocupă de problemele sociale ale rromilor, într-o perioadă de două luni, organizația lor a identificat aproape 2.000 de persoane în București fără acte de identitate. Organizația era îngrijorată că cifra ar putea fi chiar de 20.000

C. VOTUL DIN STRĂINĂTATE

În străinătate, votarea s-a desfășurat în 152 de secții de votare din 88 de țări. Aproximativ 33.000 de oameni au votat în străinătate. Pentru că este dificil să se estimeze numărul de alegători din străinătate, au fost trimise în străinătate mai multe buletine de vot decât necesare. În străinătate, alegătorii votează în ziua alegerilor. Au fost folosite doar liste suplimentare și singurul act de identitate necesar era un pașaport românesc valid. Voturile au fost întabulate la secțiile de votare respective și transmise prin fax Biroului Electoral Central unde au fost centralizate printr-un protocol separat. Toate voturile din străinătate au fost totalizate la circumscripția București.

D. BULETINELE DE VOT

Formatul buletinului de vot a constituit o problemă, datorită numărului mare de partide, formațiuni și candidați independenți, ceea ce a însemnat un volum considerabil de detalii.

Buletinele de vot sunt tipărite sub forma unor broșuri cu nu mai mult de patru opțiuni pe pagină. Ordinea aleatorie în care acestea apar pe buletinul de vot provoacă alegătorilor dificultăți și pierdere de timp în momentul căutării favoriților lor. Pe lângă aceasta, formatul de broșură a întârziat procesul de numărare, deoarece birourile secțiilor de votare au trebuit nu doar să localizeze ștampila alegătorului, dar să și deschidă fiecare pagină ca să se asigure că nu s-a ștampilat de mai multe ori.

Surplusul de 10% de buletine de vot transmise fiecărei secții de votare, ștampilarea în avans a buletinelor de vot, absența elementelor de siguranță precum și a numerotării buletinelor de vot afectează gradul de siguranță asociat în mod normal cu aceste documente. În plus, calitatea hârtiei pe care au fost tipărite buletinele de vot în anumite circumscripții a permis ca cerneala de pe ștampila de vot să pătrundă prin pagină și să marcheze alte opțiuni.

Documentul pe care se înregistrează rezultatele votării nu include informații necesare pentru acuratețea activității de votare. Formularul nu are spații pentru a consemna numărul de votanți la domiciliu, numărul de buletine de vot din urnele mobile, sau numărul de buletine de vot înlocuite, deși legea prevede asemenea cazuri.

VII. ZIUA ALEGERILOR

Misiunea de observare a alegerilor a trimis pe teren 46 observatori pe termen scurt (23 de echipe). Echipele au fost în aproximativ 235 din cele 15.240 de secții de votare, în 17 din cele 42 de circumscripții din România.³⁰ În afara celor 169 secții de votare standard, ei au fost și la nouă secții de votare în gări sau autogări, patru în unități militare și 11 în spitale.

³⁰ Comparativ cu alte misiuni de observare a alegerilor OSCE/ODIHR din ultimii ani, aceasta a desfășurat un număr relativ mic de observatori, în consecință procentajele trebuie interpretate cu precauție.

Observatorii au evaluat drept bună și foarte bună activitatea în 94% dintre secțiile de votare vizitate. Nu este o diferență semnificativă între evaluările făcute în secțiile de votare din București și din afara capitalei. De asemenea, nu au existat diferențe substanțiale între organizarea alegerilor în mediul urban sau rural. Observatorii naționali au raportat probleme importante în doar trei secții de votare.

Deși observatorii au raportat că personalul din secțiile de votare a înțeles procedurile în 98% dintre secțiile vizitate, în 7% din cazuri aceste proceduri nu au fost aplicate corect. În 12% dintre secțiile de votare vizitate, observatorii au raportat o înțelegere slabă și foarte slabă a procedurilor de vot. Această problemă a fost mai frecvent remarcată în zonele rurale (21%) decât în cele urbane (6%) și a fost considerată o problemă mai importantă în afara Bucureștiului.

În una din trei secții de votare vizitate, observatorii au raportat prezența observatorilor naționali din partea ONG. Reprezentanții LADO sau Pro-Democrația erau prezenți în 23% dintre secțiile de votare și alte grupuri de observatori ONG se aflau în 29% dintre secțiile de votare. Unii dintre membrii acestor ONG-uri nu reprezentau organizații ale drepturilor omului aprobate de către Biroul Electoral Central pentru a observa alegerile, ci erau trimiși de un partid politic.

În 28% dintre cazuri a fost remarcată și votarea în familie, o problemă mai des întâlnită în afara Bucureștiului – 47% în zonele rurale și 18% în zonele urbane. În cazul în care un bărbat și o femeie au intrat împreună într-o cabină de vot, atunci nu numai secretul votului ar fi compromis dar și unul dintre soți l-ar putea influența pe celălalt.

În 5% dintre locurile vizitate, observatorii au raportat unele tensiuni sau disfuncționalități, implicând alegători nemulțumiți, asistență necorespunzătoare oferită alegătorilor analfabeți, activități specifice campaniei electorale desfășurate în interiorul sau în imediata vecinătate a secțiilor, persoane străine, altele decât membrii birourilor secțiilor de votare, oferind asistență sau conducând activitatea acelor secții. Printre cei care au fost văzuți oferind asistență sau conducând activitatea unor secții de votare au fost oficiali din administrație, poliție sau forțe de ordine sau din partea partidelor sau ai candidaților.

VIII. REZULTATELE PRIMULUI SCRUTIN ELECTORAL

Alocarea mandatelor în Camera Deputaților și în Senat se desfășoară atât la nivelul circumscripției cât și la nivel național. Biroul Electoral Central determină pentru fiecare Cameră candidații care au trecut pragul electoral. La nivelul circumscripției, locurile sunt distribuite partidelor, formațiunilor, alianțelor politice și candidaților independenți care au realizat coeficientul electoral de circumscripție. Voturile care au rămas, precum și mandatele care nu au fost atribuite în fiecare circumscripție sunt comunicate Biroului Electoral Central. Apoi, Biroul Electoral Central, folosind metoda d'Hondt, distribuie, în ordine descrescătoare, pe circumscripții, mandatele rămase neatribuite partidelor și formațiunilor politice.

Deși acest sistem de distribuire a mandatelor respectă regula proporționalității, el creează totuși unele anomalii – candidații unor partide primesc locuri în unele circumscripții în care partidul nu a câștigat un sprijin electoral pe măsură. De exemplu, în urma distribuirii mandatelor la nivel național, un partid a primit un loc în Senat în circumscripția Călărași, unde a primit doar 200 de voturi. Același partid a primit și un mandat în Camera Deputaților în circumscripția Suceava, unde a primit doar 392 de voturi.

O altă caracteristică a sistemului este că partidele care au primit o parte însemnată din voturi la nivel național vor primi majoritatea mandatelor prin distribuirea la nivel de circumscripție, în timp ce partidele având un procentaj mai mic de voturi vor primi mai multe mandate la nivel național. (vezi Anexa 1). Datorită acestei anomalii, este greu pentru partidele mai mici să planifice listele de partid și să-și plaseze cei mai buni oameni pe liste în circumscripții unde ei ar avea șanse să câștige un mandat.

Guvernul a ridicat pragul pentru distribuirea mandatelor de la 3% la 5%, în încercarea de a reduce numărul partidelor și coalițiilor parlamentare. Rațiunea acestei măsuri a fost că, prin reducerea fragmentării politice, parlamentul ar putea funcționa mai eficient și mai rapid. Se pare că, pentru aceste alegeri, strategia a dat roade. Totuși, pragul mai înalt nu va putea împiedica partidele să se fracționeze sau coalițiile să se rupă, o dată ce au intrat în parlament.

Tabelul din Anexa 1 ilustrează schimbările survenite între rezultatele din 1996 și 2000 pentru alegerile parlamentare.

Peste 30 de asociații ale minorităților, reprezentând 18 grupuri minoritare diferite, au candidat la Camera Deputaților. Toate cele 18 grupuri ale minorităților au obținut mandate, față de doar 15 în fosta Cameră a Deputaților.

Și femeile sunt mult mai bine reprezentate în cele două Camere ale Parlamentului – 5,7% din membrii Senatului, față de 1,5% în trecut, și 10,4% în Camera Deputaților, față de 7%. De asemenea, femeile au ocupat 3 din cele 18 locuri atribuite minorităților naționale.

Candidatul la președinție Ion Iliescu, din partea PDSR, s-a situat mult sub cota de 44 – 48% prezisă de sondajele pre-electorale, obținând 36,35%. Pe de altă parte, Vadim Tudor, din partea Partidului România Mare, și-a dublat aproape cota de voturi față de predicțiile sondajelor pre-electorale, care, cu o săptămână înainte de alegeri, îi dădeau între 11 – 15% din voturi. Dintre cei 12 candidați la președinție, 6 au primit, în final, mai puțin de 300.000 de voturi, sub numărul de semnături necesare pentru înregistrare.

IX. AL DOILEA SCRUTIN AL ALEGERILOR PREZIDENȚIALE

Misiunea de observare a alegerilor a fost prezentă la București și la al doilea tur de scrutin al alegerilor prezidențiale, organizat pe 10 decembrie 2000. Echipa formată din

două persoane s-a concentrat pe pregătirea alegerilor, campania pre-electorală și climatul presei.

Nu există prevederi legale care să permită adaptarea componenței birourilor între cele două tururi de scrutin. Această omisiune din legea electorală poate, teoretic, împiedica reprezentanții partidelor ai căror candidați au intrat în turul doi să fie prezenți în birourile electorale. Pentru a depăși această dificultate, Biroul Electoral Central a adoptat Decizia nr. 77, prin care se permite candidaților la președinție să trimită delegați la birourile sau secțiile de votare unde nu aveau membri desemnați în primul tur.³¹ Se pare că PRM s-a folosit de această oportunitate, dar și-a exprimat îngrijorarea că implicarea delegaților se limita doar la observare, fără a avea dreptul să participe la activitatea birourilor. De asemenea, Pro Democrația, una dintre organizațiile naționale de observare importante atât pentru turul întâi cât și pentru turul al doilea, a contestat decizia.

Perioada de două săptămâni înaintea turului doi a fost marcată de o campanie care s-a evidențiat prin absența dezbaterilor directe între cei doi candidați și de apariția limbajului naționalist și xenofob care a lipsit în timpul campaniei pentru primul tur al alegerilor.

Tudor a susținut o serie de conferințe de presă care au fost reflectate la tv. Cel puțin la Pro TV, criticile sale aspre la adresa media și disprețul față de ziariști a devenit un punct central, reluat de ziare și posturile radio și tv din țară. În plus, limbajul folosit de candidatul și membrii partidului său a atras atenția cu privire la sentimente anti-minoritare și la intențiile sale referitoare la arestări în masă, procese publice și confiscarea proprietății. Efectiv, toate ziarele importante s-au angajat puternic într-o campanie negativă împotriva liderului PRM.

Majoritatea partidelor importante și mulți candidați care nu au reușit să intre în turul doi și-au chemat susținătorii, fie în mod direct sau indirect, să voteze pentru Ion Iliescu și împotriva lui Corneliu Vadim Tudor. Pe data de 7 decembrie, veteranii Revoluției de la 1989 și studenții Universității București au organizat un Marș al Tăcerii “împotriva extremismului, împotriva dictaturii, pentru democrație, pentru toleranță, pentru Europa.” Marșul nu a reușit să atragă un număr important de participanți.

Dacă sondaje pre-electorale au fost publicate frecvent înaintea primului tur, acestea au fost în general absente înainte de turul doi. Agențiile de sondare a opiniei au fost criticate pentru inexactitatea sondajelor referitoare la numărul de voturi pe care cei doi candidați la președinție și partidele lor le-ar primi în primul tur. Predicțiile sondajelor de opinie au fost publicate doar cu puțin înaintea zilei alegerilor, în general arătând rezultatul real.

În final, cu o participare de 57,5% dintre alegători, Iliescu a fost declarat învingător cu 66,8% din voturi față de Tudor cu 33,2%.

³¹ Publicat și semnat sub nr. 793, din 7 decembrie 2000.

X. RECOMANDĂRI

Deși România și-a demonstrat angajamentul de a promova alegeri democratice, fiecare alegere constituie o oportunitate pentru legiuitori și autorități electorale să-i evalueze succesele și slăbiciunile. Reținând aceste lucruri, OSCE/ODIHR supune atenției următoarele recomandări:

A. Cadrul legal

- Camerele legiuitoare trebuie să reexamineze ordonanțele de urgență, să ia în considerare părțile bune și să hotărască dacă ele trebuie adoptate ca amendamente la lege și să publice un text de lege integral;
- Legea trebuie să stabilească o dată limită pentru adoptarea amendamentelor, anterioară începutului campaniei electorale;
- “Perioada de campanie electorală” trebuie să fie redefinită pentru a o diferenția de calendarul administrativ al pregătirilor alegerilor.

B. Structuri administrative

- Trebuie înființat un organism central electoral;
- Acest organism electoral trebuie să evalueze organizarea alegerilor din 2000 și să propună recomandări Parlamentului;
- Acest organism electoral trebuie să aibă responsabilitatea de a elabora materiale informative, să pregătească formulare pentru înregistrarea partidelor și candidaților și să dezvolte programe de educație civică;
- Dacă se consideră necesare listele de susținători pentru desemnarea candidaților, trebuie stabilite și instrucțiuni oficiale care să definească proceduri de verificare uniforme și consecvente.

C. Mecanisme care asigură transparența

- Partidele și candidații care participă la turul doi al alegerilor prezidențiale trebuie să fie integral reprezentate în birourile electorale;
- Regulile referitoare la observatorii naționali trebuie să fie aliniate cu cele deja aplicate în alegerile locale, pentru a asigura prezența lor la nivelul circumscripției în timpul centralizării rezultatelor.

D. Participarea femeilor la procesul electoral

- Partidele politice trebuie să aibă în vedere măsuri prin care să fie încurajată participarea mai susținută a femeilor la alegeri. Aceasta presupune și o mai mare transparență în selecționarea candidaților, măsuri specifice pentru a crește numărul de femei candidate aflate pe locuri superioare pe liste și un număr mai mare de femei în structurile centrale și locale. Partidele trebuie să fie informate despre problemele importante ale femeilor și să dezvolte politici care se adresează și răspund preocupărilor femeilor. Trebuie asigurată pregătirea femeilor care doresc să intre în politică, în tehnici de campanie, de lobby și de strângere de fonduri;
- În pregătirea personalului birourilor secțiilor de votare trebuie să se accentueze faptul că votarea în familie nu este permisă. Programele de informare a alegătorilor trebuie să arate femeilor importanța opțiunii personale în momentul votării.

E. Minorități naționale

- Acțiuni eficiente trebuie întreprinse pentru ca cetățenilor rromi, în prezent lipsiți de aceste drepturi, să li se înmâneze acte de identitate cuvenite și documente privind domiciliul lor, pentru a li se asigura astfel drepturile electorale;
- Eforturi mai susținute trebuie depuse pentru fi siguri că cetățenii rromi sunt informați cu privire la dreptul lor de vot.

F. Mass media și campania electorală

- Trebuie reexaminat regulile stricte care inhibă dezbaterile și reflectarea problemelor controversate;
- Presa scrisă trebuie să aibă obligația de a face distincția între știri și comentariul editorialistic, pe de o parte, și publicitatea politică plătită, pe de altă parte;
- Trebuie ridicate restricțiile privind durata și programarea mesajelor de campanie.

G. Finanțarea campaniei

- Legile privind finanțarea partidelor și a campaniei trebuie să prevadă publicarea integrală, raportarea periodică și înființarea unui organism de control pentru a supraveghea respectarea legii;
- Deși legile stabilesc limite privind contribuțiile către partide și pentru campanie, acestea păstrează tăcerea cu privire la plafonul pentru cheltuielile din campanie. Această omisiune trebuie îndreptată;

- Trebuie stabilite reguli privind auditul partidelor, pentru a se asigura un tratament corect și echitabil.

H. Pregătirea și organizarea votării

- Legiuitorii și autoritățile abilitate trebuie să examineze strategii pentru a limita folosirea listelor suplimentare;
- Trebuie dezvoltate proceduri care să permită alegătorilor accesul la buletine de vot în circumscripția în care sunt înregistrați, mai ales în cazul militarilor în termen;
- Formatul buletinului de vot trebuie regândit pentru a simplifica votarea și numărarea;
- Formularul folosit pentru raportarea rezultatelor trebuie rearanjat pentru a putea fi consemnate toate datele relevante cu privire la activitatea de votare.

I. Formula de distribuire a mandatelor

- Formula de alocare a mandatelor trebuie modificată pentru a se reduce anomaliile din distribuirea mandatelor;
- Pragul gradat pentru alianțe și formațiuni politice trebuie re-evaluat pentru a elimina elementele mult prea restrictive.

ANEXA I

Distribuirea mandatelor (rezultatele alegerilor 1996 – 2000)

Partid/Coaliție	1996: Mandate obținute		2000: Mandate obținute	
	Camera Deputa- ților	Senat	Camera Deputa- ților	Senat
Convenția Democratică din România (1996)				
PNTCD (Partidul Național Țărănesc, Creștin Democrat)	83	27		
PNL Partidul Național Liberal (A candidat independent în alegerile din 2000.)	25	17	30	13
PNLCD Partidul Național Liberal Convenția Democrată (acum fuzionat cu PNL)	5	4		
PAR, noua denumire UFD (Uniunea Forțelor de Dreapta)	3	1		
PER (Partidul Ecologist Român)	5	1		
FER (Federația Ecologică din România)	5	1		
PDSR 1996 (Partidul Democrației Sociale din România) (A format o Coaliție cu PSDR și PUR pentru alegerile din 2000, sub un nume nou - Polul Democrației Sociale din România, menținând acronimul de PDSR)	91	41	155*	65*
Uniunea Social Democratică (1996)				
PD (Partidul Democrat) (A candidat independent pentru alegerile din 2000)	43	22	31	13
PSDR (Partidul Social Democrat Român) (A format o Coaliție cu PDSR pentru alegerile din 2000*)	10	1	*	*
UDMR (Uniunea Democrată Maghiară din România)	25	11	27	12
PRM (Greater Romania Party)	19	8	84	37
PUNR (Partidul Național al Unității Românilor)	18	7		

**PSDR a obținut mandate în 2000 în cadrul coaliției cu PDSR. Mandatele lor sunt incluse în numărul total al PDSR.*

ANEXA II

Structura pe sexe a listelor de candidați pe partide și reprezentanții aleși

Pentru alegerile din 2000, listele de candidați înregistrate de șapte partide principale și alianțe electorale au fost următoarele:

